

BUXGALTERIYA HISOBINING UMUMIY RIVOJLANISHI TARIXI

Shukurov Zafar¹, Bahodirov Ziyodullobek²

¹ Ilmiy rahbar. Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Moliya va bank ishi” kafedrası o’qituvchisi

² Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Buxgalteriya hisobi va audit yo’nalishi

8BH-20 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7233026>

ARTICLE INFO

Received: 27th September 2022

Accepted: 01st October 2022

Online: 20th October 2022

KEY WORDS

MHXS, ikki yoqlama yozuv, inventarizatsiya, aktiv, passiv, majburiyat, ACCA maktabi.

ABSTRACT

Ushbu maqola qadimda buxgalteriya hisobini paydo bo’lishi turli davrlarda turlicha namoyon bo’lishi va turli davlatlarda turlicha yuritilishi hamda rivojlanish bosqichlari, buxgalteriya hisobi maktablari haqida, bugungi kunda buxgalteriya hisobi yangiliklari haqida so’z yuritiladi.

Buxgalteriya hisobi – bu ming yillar ilgari paydo bo’lgan va dunyoning ko’p joylarida qo’llanilgan til. Ushbu tilning dastlabki dalillari Mesopotamiya sivilizatsiyalariga tegishli. Mesopotamiyaliklar oldi-sotdi va qabul qilingan tovarlarning dastlabki yozuvlarini yuritganlar va bu faoliyat qadimgi misrliklar va bobilliklarning dastlabki yozuvlarini yuritish bilan bog’liq. Mesopotamiyaliklar ibtidoiy buxgalteriya usullaridan foydalanganlar, hayvonlar, chorva mollari va ekinlar bilan bog’liq bo’lgan muomalalarni batafsil bayon qilganlar. Hindistonda faylasuf va iqtisodchi Chanakya Miloddan avvalgi II asrda Mauryan imperiyasi davrida “Arthashastra” asarini yozgan. Kitobda yozuvlar daftarlarini qanday yuritish bo’yicha maslahatlar va tafsilotlar mavjud edi. Buxgalterlar, ehtimol, jamiyat naqd pul va tijorat iqtisodiyoti o’rniga barter tizimidan (miloddan avvalgi 2000 yilgacha)

foydalanishda foydalangan paytlarda paydo bo’lgan. Global integrallashgan iqtisodiyot sharoitida turli mamlakat xo’jalik sub’ektlari, banklari va boshqa moliyaviy korporatsiyalar o’rtasida iqtisodiy aloqalar o’rnatiladi. Bu esa, xalqaro hamkorlikdagi sub’ektlar bir-biriga zid kelmaydigan bir xil tamoyil va qoidalar asosida moliyaviy hisobotlarni tayyorlash zarurligini taqozo qildi yoki yagona “biznes tili”ga muxtojlik seziladi.

Buxgalteriya hisobi fan sifitida vujudga kelishiga uchta turtki bo’lgan sabablar bor. Birinchisi dastlab buxgalteriya hisobi 3000 yil avval inventarizatsiya qilish bilan boshlangan bo’lsa, ikkinchi turtki 500 yil avval italiyan matematik olimi Luka Pocholi kitob holida “schotlar va yozuvlar haqida traktat” asarining yozilishi edi, uchunchi turtki esa buxgalteriya hisobining nazariy asoslari paydo bo’lishi bilan bog’liq^[1].

¹ Accounting Theory. Paper-8M. Com.

(Final) Directorate of Distance Education Maharshi

Shu sababli, bu tortishuvlarning haligacha yakuniga etilmagan. Biz uning ilk ko'rinishlari qachon yuzaga kelganligi haqida taxminlar asosidagina xulosa chiqarishimiz mumkin.

Buxgalteriya hisobi fan sifatida shakllanishidagi evolyutsion jarayonning sistematik tuzilishini quyida ko'rishimiz mumkin:

1-davr. Naturalistik davr (ushbu davr eramizdan oldingi 4000 yildan bizning eramizning 500 yiliga qadar bo'lgan davrni o'z ichiga olishi olimlar tomonidan belgilangan). Ya'ni, bu ilk xo'jalik jarayonlarining ro'yxatga olinishi bilan xarakterlanadi. Xo'jalik jarayonlarining ro'yxatga olinishi esa yangi bir jarayonni yuzaga keltirganki bu jarayon qiymat davriga o'tishni belgilab bergan.

2-davr. Qiymat davri. (bizning eramizning 500 yilidan 1300 yiliga qadar bo'lgan davrni o'z ichiga oladi) Ushbu davr pulni o'ylab topilishi va muamola vositasiga aylanishi bilan belgilanadi. Shu paytga qadar xo'jalik jarayonlari naturada o'lchangan bo'lsa endilikda unga parallel ravishda qiymatda ham baholashga o'tildi. Qiymat ifodasini yuzaga chiqishi buxgalteriya hisobida patrimonial va kameral hisobni shakllantirdi. patrimonial hisobda mulkka egalik birinchi o'riga qo'yilsa, kameral hisobda uning kiringa olinishi yoki hisobdan chiqarilishi xarakterlangan. Pul patrimonial hisobda qiymat o'lchovi vositasi sifatida, komeral hisobda to'lov vositasi sifatida qaraladigan bo'ldi.

3-davr. Ikki yoqlama yozuv davri. (Ushbu davr 1300-1850 yillarni qamrab oladi.) Bu davrda xo'jalik jarayonlarining ommalashuvi, murakkablashuviga mos

ravishda oddiy yozuvdan ikki yoqlama yozuvga o'tish zaruriyatining yuzaga kelishi bilan xarakterlanadi. Hisob yozuvlariga katta urg'u berilganligi ham ushbu davrga xos. Bu davrda buxgalteriya hisobida dastlabki schyotlar rejasi ishlatila boshlandi. Buxgalteriyaning zamonaviy tizimining kelib chiqishi Luka Pacholiga borib taqaladi Vinetsiya, Italiya XV asrning ohiri. Pacholi aytdiki "biror iqtisodiy hodisa aniq bir tizim orqali tartibli va ishonchli qilib ma'lumotlarni buxgalteriya kitobiga yozilishi qayd qilinishi kerak". Buxgalteriyaga bog'liq bo'lgan ko'plab qonun qoidalari evolyutsiya jarayoni davomida rivojlantirildi. Bular buxgalteriya prinsiplari yoki konsepsiyalari deb ataladi. Bu yerda har doim buxgalteriya amaliyotini mukammal shaklga keltirishga harakat qilib kelingan. Biznes doirasining kengayishi bilan bir qatorda buxgalteriyaning ham ahamiyati ortib bormoqda. Misol uchun, yangi buxgalteriya darsliklarining rivojlanishi korxonalarining qo'shilishi va muvaffaqiyatga erishishi uchun, xalqaro ayirboshlash foydasi yoki zarari, internet biznes va boshqalar. Har bir mamlakatda turli xil buxgalteriya jamoalari buxgalteriya amaliyotini zamonaviylashtirish va ilg'orlashtirishga mas'uldirlar. Misol uchun, AQShda, Amerika davlat buxgalterlarini tasdiqlash instituti sezilarli ahamiyatga ega. Shunga o'xshash, Hindiston va Malayziyada, Hindiston buxgalterlar instituti va Malayziya buxgalterlar instituti ham mana shunday vazifasi mavjud^[2].

4-davr. Nazariy-amaliy davr (ushbu davr 1850-1900 yillar oralig'ini egallaydi). Bu davrga kelib xo'jalik jaryonlariga huquqiy maqom shakllandi. Natijada jaryonga ham

Dayanand University, 2004. 23-26 b.

² Wan Madznah Wan Ibrahim va Mohd Rizal Palil. Fundamentals of business accounting. Oxford university Press, 2014. 2 b.

iqtisodiy jihatdan, ham huquqiy jihatdan yondashuvlar belgilandi. Schyotlar rejasining differentsiyasi boshlandi, shakllariga ahamiyat qaratildi, balans, foyda, tannarx, ishlab chiqarish va muomala xarajatlari tushunchalari shakllandi. Buxgalteriya hisobi butun reallikni baholashni qamrab oldi. Buxgalteriya hisobi butun jarayonni suratga oladigan, rengenometriya qiladigan elementga aylandi. Yunon sivilizatsiyasi davrida Evropada kompleks davlat boshqaruvi tizimi ruhoniylar tomonidan amalga oshirilgan^[3]. Verner Sombart siyosiy iqtisodchi, 1863 yilda tug'ilgan va 1941 yilda Germaniyada vafot etgan. U Berlin, Rim, Piza universitetlarida huquq, iqtisod, tarix va falsafa fanlaridan o'qib, oxir-oqibat Berlinda iqtisodiyot professori bo'lgan. Uning asosiy ishi "Zamonaviy Kapitalizm" XX asr kapitalizmini o'zida aks ettirgan. Sombart o'sha davr buxgalteriya yozuvlarini tahlil qilib, uni uch tasodifiy omilni o'rganib kapitalistik korxonalar uchun muhim deb hisoblagan:

1. Qonun.
2. Biznes boshqarish usullari.
3. Bozor.

Qonun kompaniya uchun asos beradi, yuridik shaxs sifatida kapitalistik korxonalar, va bozor moliyaviy shaxs bo'lishga vositalar taqdim etadi. Ish boshqaruvi texnikasi hisobiga asosan Sombart oldinga buxgalteriya haqida to'rt tushuntirishlarni qo'ydi:

1. Biznes bo'ylab kapitalining oqimini taqdim etish. Kapital hisobidan foyda yoki zarar hisobiga o'tkazish va yana qaytib kapital hisobiga boylikni shakllantirish. Bu

orqali buxgalteriyada "boylik" nazariyasi yaratiladi.

2. Tadbirkorlar uchun cheklovlarni mavjudligi. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy ratsionalizm rivojiga hissa qo'shgan.

3. Buxgalteriya hisobi ishini muvaffaqiyatli amalga oshirish tizimli biznesni amalga oshirishni kafolatlaydi.

4. Buxgalteriyadan boshqaruv hisobini farqli jihatlarini anglab olish va kapitalni shaxsiy mulk sifatida qaramaslik va qoidalar asosida buxgalteriya yozuvlarini to'g'ri aks ettirish. Bu yozuv 1500-1750 yilda Angliyada yuritilgan va ikkiyoqlama yozuv deb yuritilgan. Bunday yozuv orqali buxgalteriyada uchraydigan tartibsizliklar, noo'rin chiqib ketishlar nazorat ostiga olingan.

- 5-davr. Ilmiy davr. (Ushbu davr 1900 – 1950 yillarni o'z ichiga oladi). Bu davrda asosiy e'tibor mahsulot ishlab chiqarish xarajatlariga va mahsulot tannarxini to'g'ri aniqlash, xarajatlarning jadalligi bilan ajralib turadi. Kalkulyatsiyalash tartibi ham ushbu davrga xos. Mahsulotning ishlab chiqarish va to'liq tannarxini aniqlash, smeta qiymati tushunchasi, direkt kost, standart kost usullari, to'g'ri va egri xarajatlarni ushbu davrning eng muammoli masalasiga aylangan. Boshqaruvning har bitta funktsiyasini ajratish, soliqqa tortish masalalarida buxgalteriya hisobini o'ta va aniq tizimi yaratildi. Buxgalteriya hisobini ishlab chiqarish hisobiga alohida urg'u berildi. Boshqaruv va moliyaviy hisobning tarkiblanishiga o'tish davri boshlandi.

- 6-davr. Hozirgi davrni o'z ichiga oladi. Bu davr 1950 yildan hozirgi kunga qadar bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Xalqaro standartlarning qabul qilinishi bilan

³ Accounting Theory.Paper-8M. Com.
(Final)Directorate of Distance Education Maharshi Dayanand University, 2004. 23-26 b.

xarakterli bo'lgan ushbu davr buxgalteriya hisobining rivojlanishida o'ziga xos revolyutsiya davri bo'ldi deyish mumkin. Buxgalteriya hisobi, mulk egalari, jamoat, davlat manfaatlar bo'yicha o'zining aniq javoblariga ega bo'ldi.

Buxgalteriya hisobi shakllanishida bir qancha maktablar faol ro'l o'ynaydi. Bu maktab vakillarining fikrlari orqali buxgalteriya hisobi bugungi ko'rinishiga kelgan. Har bir maktab vakillari o'zlarining fikrlari bildirib buxgalteriya hisobini rivojlantirishga hissa qo'shishgan.

XV - XVII asrlarda Italiya maktabi ustuvorlik qilgan. Ularning yorqin namoyondalaridan biri Frantsiskanlik monax, matematika professori Luka Pacholi.

L.Pacholining traktatida savdo operatsiyalarini hisobga olish uchun ikkiyoqlama yozuv usuli va buxgalteriya balansini qo'llash bayon qilingan^[4].

Luka Pacholi (1445-1517) - buyuk matematik, digrafik hisob tizimining asoschisi, «Schyotlar va yozuvlar haqidagi asar» (1494)ning muallifidir. Ushbu kitobda hisobchilikning vazifalari, savdogar va buxgalterga qo'yiladigan talablar, ikki yoqlama buxgalteriya (digrafik paradigma) g'oyasining asoslari bayon etilgan, buxgalteriya balansi tushunchasi shakllantirilib, u inventar modifikatsiyasi sifatida tushunilgan buxgalteriya hisobining asosiy amal(protsedura)lari rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan.

L.Pacholi o'zining asarida hisobning maqsadini shakllantirib, ularning asosiylari deb quyidagilarni hisoblagan: faoliyatning ahvoli to'g'risida axborotlarga ega bo'lish va

amalga oshirilgan bitimlarning moliyaviy natijalarini aniqlash.

L.Pacholining "Schyotlar va yozuvlari to'g'risidagi traktati" o'sha davrda buxgalteriya hisobi haqidagi mavjud barcha bilimlarni o'z ichiga olgan va ushbu bilimlar boshqa mamlakatlarga tarqala boshlagan hamda nazariy fikrlarning yanada rivojlanishiga yordam bergan.

XVII asrdan boshlab buxgalterlik ilmining frantsiya maktabi rivojlana boshlagan. Frantsiya maktabining vakillari italiyalik mualliflar g'oyalarini rivojlantirib, buxgalterlik ilmining taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shganlar.

Shulardan biri M.Van Damm (1606 y.) barcha buxgalteriya yozuvlari uchun sirli asos sifatida dastlabki hujjatlarni kiritishni taklif qilgan. Bu bizning zamonaviy tasavvurimizdagi buxgalteriya hisobi barpo bo'lishi yo'lidagi muhim qadam bo'lgan. Shunday qilib, dastlabki hujjat xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish uchun asos hisoblangan. Boshqa bir frantsuz buxgalteri M.Toma (1631 y.) xronologik yozuv tuzilmasini takomillashtirgan. U xronologik jurnalni murakkab yozuvlarni aks ettirish uchun qulay qilish maqsadida unga summalar uchun ikkita ustun (xususiy va umumiy) kiritgan.

Keyinchalik A.Mendels (1803 y.) va E.Degranj (1802 y.) buxgalterlik amaliyotiga xronologik va sistematik yozuvlarni kiritish zarurligini asoslagan. A.Mendels xo'jalik operatsiyalarini ro'yxatga olish jurnalidagi oborotlar yig'indisining bosh daftardagi debet oborotlar va kredit oborotlar yig'indisiga teng bo'lishi lozimligini asoslagan.

⁴ Dusmuratov R.D. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. -T.: «Fan va texnologiya», 2013, 410-bet

XX asrning birinchi yarmida Germaniya buxgalterlar maktabi ustunlik qila boshlagan. Ularning yorqin namoyondalaridan biri I.F.Sher bo'lib, u buxgalteriya hisobining asosini schyotlar emas, balki balans tashkil etadi deb hisoblagan. U buxgalteriya hisobining tuzilishi va mazmunini umumiylikdan xususiylikka qarab o'rgangan.

Italiya maktabi ham, frantsiya maktabi ham xususiylikdan umumiylikka tomon harakatlangan. I.F.Sher tomonidan yaratilgan hisob nazariyasi balans nazariyasi deb atalgan.

I.F.Sher kapital tenglamasini ishlab chiqqan:

$$A - M = K \text{ (Aktiv - Majburiyat = Kapital)}$$

Ushbu tenglama Sher postulati deb ataladi. Uning mazmuni korxonaga kapitali uning aktivlari va majburiyatlari o'rtasidagi farq sifatida aniqlanishini bildiradi. Bundan balans tenglamasi keltirib chiqarilgan.

$$A = K + M \text{ (Aktiv = Kapital + Majburiyat)}$$

Ikkiyoqlama yozuv tizimidan asosiy hisob tengligini ko'rib chiqishimiz mumkin:

$$\text{Aktivlar} = \text{Passivlar} + \text{Xususiy kapital}$$

Logan Fridrix Sher (1846-1924) – shveytsariyalik buxgalter, buxgalteriya amallarini ikki qator sschyotlarning (aktiv va passiv) shaklan nazariyasidan kelib chiqqan holda matematik bayon qilgan. U hisob balansdan boshlanadi va undan schyotlar kelib chiqadi; sintetik schyotlar bo'yicha yozuvlar analitik schyotlar bo'yicha yozuvlarga qaraganda katta ishonchga sazovor deb hisoblagan. Balansni, xususan oborot mablag'larini tahlil qilish, «zarar ko'rmaslik nuqtasi»ni topish, xarajatlar sig'imini hisoblab chiqarish va boshqalar ustida ham ulkan izlanishlar olib borgan. U hisobchilikning kartochka shaklini tashviqot qilgan.

XIX asr boshlarida buxgalteriya hisobining anglo-amerika maktabi tez rivojlana

boshlagan. Uning yorqin namoyondalari sifatida I.Garrison I.Fisher, Dr. Skott, R.X.Montgomeri, I.E.Shprut, V.E.Paton, D.O.Mey kabilarni ko'rsatish mumkin. Buxgalteriya hisobi nazariyasining rivojlanishiga amerikalik olimlar I.Fisher va D.Skottlar katta ulush qo'shgan.

Irving Fisher (1867-1947) – amerikalik iqtisodchi, uning asosiy asarlari pul muomalasini tahlil qilish va indekslar nazariyasi bilan bog'liq. U buxgalteriya hisobi ma'lumotlari korxonaga xo'jalik mexanizmining muvozanatini ushlab turish uchun zarur, bunga foydani hisoblab chiqarish va uning moliyaviy natijasini baholash orqali erishiladi deb hisoblagan. Irvingning fikricha, moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot – sabab, balans esa uning oqibatidir. Hisobchilikning barcha obyektlari xarid kuchi birliklarida ifodalangan bo'lishi lozim. Bunga baholar indeksidan foydalanish orqali erishiladi. Balans aktivi – bu korxonaga kapitali, uning ko'lami unga qancha mablag' qo'yilganligi bilan emas, balki u qancha foyda keltira olishi bilan o'lchanadi. Soliq faqat foydadan olinishi kerak, mulk solig'i ishlab chiqaruvchi kuchlarning noo'rin sarflanishini bildiradi.

Fedor Venediktovich Ezerskiy (1836-1916) – Hisob ilmiga ulkan hissa qo'shgan olimlardan – rus buxgalteri, hisobshunoslikning uch yoqlama shaklini kashf etgan. U hisobni korxonaga mablag'larining doiraviy aylanishini aks ettirish uchun etarli bo'lgan uchta: «Qiymatliklar», «Pullar» va «Kapital» schyotlariga birlashtirgan. Ezerskiy uch yoqlama hisobshunoslik istalgan vaqtda mulkdorga korxonaga moliyaviy natijasini taqdim etish va korxonaga o'z xarajatlarini qoplaydigan hamda sof foyda olib boshlaydigan sanani belgilashga yordam

berishi tufayli ikki yoqlama yozuvning kamchiliklarini bartaraf etadi deb hisoblagan. U tovarlar ustamasini hisobga olish maqsadga muvofiqligini va uni statistik hisob-kitob qilish mumkinligini ko'rsatgan.

Moisey Xaritonovich Jebrak (1889-1962) – rus-sovet buxgalteri, xarajatlarni hisobga olish va tannarxni kalkulyatsiyalash me'yoriy (normativ) usulning (“Standard costs” ning variantlaridan biri) asoschisi. Bu usul sanoat korxonalarida keng qo'llanilgan. Jebrak xarajatlarni tahlil qilish chog'ida korxonalar ma'muriyati ularni tayyorlagan buyumlar bilan emas, balki ushbu buyumlarni tayyorlagan mas'ul shaxslar bilan solishtirish lozimligini ko'rsatgan. U schyotlarni iqtisodiy mohiyatiga ko'ra yagona tasniflash tarafdori bo'lgan.

Bugungi kunga kelib buxgalteriya hisobi nazariyasi va amaliy jarayoni uyg'unlashtirib o'rganilmoqda. Xalqaro darajada juda ko'plab maktablar va sertifikatlanadigan o'quv markazlar buxgalteriya hisobi nazariyasi va amaliyoti bo'yicha xalqaro standartlar asosida ta'lim berib keladi. Bu esa juda muhim bo'lgan, kadrlar yetishtirishda moliya-iqtisod sohasi yordam beradi.

ACCA maktabi butun dunyo bo'ylab 241 000 dan ortiq to'liq malakali a'zolar va 542 000 bo'lajak a'zolar mavjud. Ular dunyodagi eng malakali va eng talabchan buxgalterlar qatoriga kiradi va ular siz tasavvur qila oladigan barcha sohalarida ishlaydi. ACCA maktabi har kuni u yerda katta va kichik korxonalar, hukumatlar, ta'lim muassasalari va fikr bildiruvchilar bilan bog'lanadi. ACCA Maktabi rivojlanayotgan tendentsiyalar, qonunchilik va qonunchilik talablaridan xabardor va ularni shakllantirishga yordam beradi. Bularning barchasi tufayli ACCA maktabi tez

o'zgaruvchan dunyo talab qiladigan innovatsion, strategik fikrlaydigan buxgalterlarni tayyorlaydi. Bu maktabning o'quv kurslari mavjud bo'lib ularni bitiruvchilari xalqaro darajada diplomga ega bo'lib xalqaro darajada tan olinadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida” qarori ijori taminlash maqsadida

- oliy ta'lim muassasalarining pedagog kadrlari (“Buxgalteriya hisobi” va “Audit” fanlari bo'yicha), talabalari va bitiruvchilari (o'qishni tugatgandan so'ng olti oy ichida) hamda davlat organlarining xodimlarini o'qitish xarajatlari o'quv kursini muvaffaqiyatli yakunlagan taqdirda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan akkreditatsiyadan o'tgan o'quv markazlari birgalikda belgilangan o'qitishning yagona qiymati bo'yicha akkreditatsiyadan o'tgan o'quv markazlariga qoplab beriladi;

- 2021-yil yakuniga qadar buxgalterlarni xalqaro sertifikatlash doirasida “MHXS bo'yicha moliyaviy hisobot” fanini muvaffaqiyatli topshirganligi to'g'risida hujjatga yoxud “Sertifikatlangan xalqaro professional buxgalter (CIPA)”, “Sertifikatlangan diplomli buxgalter (ASSA)”, “Sertifikatlangan jamoatchi buxgalter (SRA)” va “Xalqaro moliyaviy hisobot bo'yicha diplom (DipIFR)” sertifikatlaridan (keyingi o'rinlarda — xalqaro buxgalter sertifikati) biriga ega kamida uch nafar mutaxassis miqdorida MHXSni sifatli qo'llash uchun yetarli bo'lgan buxgalteriya xizmati xodimlari bilan ta'minlaydi.

- MHXS sohasida mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha jahonning muvaffaqiyatli tajribalarini ommalashtirish,

shu jumladan buxgalteriya hisobi va audit sohasida qayta tayyorlash va malaka oshirish bo'yicha nodavlat ta'lim tashkilotlarini (keyingi o'rinlarda — akkreditatsiyadan o'tgan o'quv markazlari) hamda sohaga oid oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlarini bosqichma-bosqich xalqaro akkreditatsiyadan o'tkazish yuzasidan buxgalteriya hisobi sohasidagi xalqaro tashkilotlar (Sertifikatlangan diplomli buxgalterlar xalqaro assotsiatsiyasi (Association of Chartered Certified Accountants — ASSA) va boshqalar) bilan o'zaro hamkorlikni kengaytirish;

- rivojlangan davlatlarning ilg'or tajribasi asosida o'quv jarayonining sifatini, imtihonlarni o'tkazish va natijalarini

baholashning shaffofligini ta'minlovchi MHXS bo'yicha sertifikatlashning samarali tizimini joriy etish, shuningdek, MHXS sohasida talab yuqori bo'lgan mutaxassislarni akkreditatsiyadan o'tgan o'quv markazlarida o'qitish bo'yicha tashkiliy tadbirlarni amalga oshirishda har tomonlama ko'maklashish masalalari o'rta qo'yildi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan "Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari" Fondi o'zbek tiliga tarjima qilish bo'yicha ekspertlar tuzilib, 2022-yil aprel oyida MHXS o'zbek tiliga tarjima qilindi. Ekspertlar tomonidan ushbu standart maqullangan.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 1146-sonli qarori
  2. Dusmuratov R.D. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. -T.: «Fan va texnologiya», 2013
  3. Buxgalteriya hisobi UMK Toshkent moliya instituti Moliya va raqamli axborot texnologiyalari" kafedrasida o'qituvchisi N.Rizayev
  4. Kuljonov O., Ortiqov X., Yugay L., Tuxsanov X., M.Xayitboyev **Moliyaviy hisob**. O'quv qo'llanma. -T.: Iqtisod-moliya, 2018.
- Norbekov D., Misirov K., Tashmanov G'. **Moliyaviy va boshqaruv hisobi**. O'quv qo'llanma. -T.: Iqtisod-moliya, 2018.